

DA EN LANDEVEJ FIK FOLKET PÅ GADERNE

Bolivia har Latinamerikas mest udbredte demonstrations- og protestkultur. Når folk myldrer på gaderne for at blokere og demonstrere, er det et udtryk for både de muligheder og udfordringer, der findes i et ungt demokrati, og det giver et indblik i hvordan demokratiske idéer tager form afhængig af kontekst. Denne artikel tager udgangspunkt i demonstrationerne mod anlæggelsen af en landevej gennem den bolivianske regnskov.

af ULLA STILLING PEDERSEN

“*Evo decía, que todo cambiaría – mentira, mentira – las mismas tonterías!*” – “Evo, du sagde, at alting ville ændre sig – det er løgn, løgn – det er stadig det samme vrøvl!”. Tusindvis af mennesker snor sig op gennem La Paz’ stejle gader, mod Murillo-pladsen hvor præsidentpaladset og regeringsbygningen ligger. “Vi er alle TIPNIS, for fanden! Vi er alle TIPNIS, for fanden!”. Unge og gamle med bolivianske flag, håndskrevne plakater og megafoner, råber deres hjemmegjorte slagord i kor. Der lyder høje brag fra de kanonslag,

der konstant fyres op i luften, det giver ekko i de smalle gader. Kampklædte politistyrker med visir og massive plastikskjold står med bomme og barrikaderer vejene, der fører ind til præsidentpladsen. Folk råber ad dem – “Barnemordere! Barnemordere!” – og svinger hidsigt med flag og bannere. Menneskemassen vander i en stor cirkel rundt om den afspærrede plads. Foran et ministerium bliver der kastet med æg og tomater. “Evo forræder”, står der skrevet med rød tusch på et skilt, en ung kvinde

holder op foran sit ansigt. “TIPNIS er verdens lunger” – “Evo er en narkotrafikant” – “Nej til vejen, TIPNIS vinder!”. Solen bager, folkemasserne koger. Det er en mandag eftermiddag sidst i september, og vi befinder os i 3600 meters højde, midt i Bolivias hovedstad La Paz. Her er asfalt – byens gader – konkret grundlag for en særlig udbredt protestkultur, og de demonstrationer, denne artikel følger, drejer sig om anlæggelsen af omkring 300 km asfalteret landevej gennem et fredet stykke regnskov.

Folkemængde på San Francisco pladsen.

Asfalt som politisk synonym

I efteråret 2011 fik den bolivianske regerings beslutning om at bygge en landevej gennem et fredet regnskovs område – Territorio Indígena y Parque Nacional Isiboro Sécuré, forkortet TIPNIS – titusinder af protesterende bolivianere fra alle samfundslag på gaden. Anlæggelsen af et konkret stykke asfalt blev pludselig synonym for landets politiske delte vande, idet et kaos af politiske interesser og holdninger til præsident Evo Morales, blev forklædt som kamp for udvikling, miljø og oprin-

delige folks rettigheder. Bolivias gader og veje – af jord og af asfalt – udgør et offentligt rum, hvor en udbredt protestkultur tager form. Bolivia har siden 2006 haft en socialistisk regering, og landet har, med den indianske præsident Evo Morales i spidsen, indtaget en ledende position i den politiske venstredrejning, der er sket i store dele af Latinamerika siden sluthalvfemserne. Demonstrationer og blokader er et udtryk for, hvordan befolkningen fortolker og benytter sig af deres nye forfatningsgivne rettigheder, og studiet

af Bolivias protestkultur giver et indblik i, hvordan ideen om demokrati kan tage form på vidt forskellige måder i forskellige lokale kontekster.

Nogle af de bolivianere, jeg talte med under mit feltarbejde, argumenterede for, at det er et sundhedstegn, at befolkningen aktivt griber til handling, når den er utilfreds med magthavernes beslutninger, tingenes tilstand eller den politiske udvikling. Andre mente, det er et udtryk for samfundets anarki og dysfunktion, når enhver uenighed bliver legemlig-

Kvinder blokerer i protest for La Paz' hovedfærdselsåre, El Prado.

gjort af protesterende borgere. Det bolivianske demokrati kan i år fejre sit 30 års jubilæum. Landet arbejder stadig på at håndtere konflikter fredeligt gennem dialog, og den koloniale historie skinner fortsat igennem i forståelsen af demokratiet: Det er folkets styre, og dermed for alle, men samtidig er der også en forventning til de folkevalgte om, at de først og fremmest skal repræsentere deres baglands interesser. Er præsidenten indiansk, må det også være de oprindelige folks interesser, der prioriteres højest.

Mangfoldig protestkultur

Bolivia er kendt for sin mangfoldige demonstrationskultur. Ifølge en undersøgelse af Americas Barometer Insights er Bolivia det land i Latinamerika, der har den mest udbredte demonstrationsdeltagelse: Hele 29 procent af Bolivias befolkning har i 2009 svaret, at de jævnligt deltager i offentlige prote-

ster. Protestkulturen har spillet en afgørende rolle i de senere års politiske udvikling i landet, og eksempelvis var det folkelige demonstrationer, der førte til, at præsidenten måtte afgå i 2003. Under mit feltarbejde i hovedstaden La Paz var den bolivianske protestånd særdeles synlig. Hver dag var der mindre aktioner og demonstrationer på byens centrale San Francisco plads, og der gik sjældent en uge mellem at busserne strejkede, eller at vejene var blokerede i hele eller dele af byen, ved at der lå sten, grene, eller ganske enkelt sad mennesker på rækker, tværs over gaden. Folk fra næsten alle samfundslag var på barrikademe, og fænomenet blev – med en blanding af frustration og stolthed – kaldt for "det bolivianske gadedemokrati".

De altoverskyggende største demonstrationer handlede om anlæggelsen af en landevej gennem TIPNIS-området. Fra den 15.

august til den 19. oktober begav mænd, kvinder og børn fra området sig ud på en 600 kilometer lang march fra nationalparken til La Paz. Hen ad vejen sluttede sympatisører sig til selve marchen, og hovedstaden eksploderede i både pro- og kontra-protester. I det følgende vil jeg se nærmere på TIPNIS-sagen, overraskende koalitioner, rygtedannelser og hvordan det kunne gå til, at en enkeltsgang pludselig var med til at mobilisere en hel befolkning og blev katalysator for, at et væld af modsatrettede interesser blev synliggjorte.

Udvikling eller ødelæggelse

Tilbage til de køgende folkemasser i La Paz, en mandag eftermiddag i september. De mange hjemmegjorte slagord viser, at der er et kaos af interesser på spil blandt demonstranterne, men at de har et fælles mål: at bremse anlæggelsen af vejen gennem nationalparken.

Graffiti: For et frit TIPNIS.

Regeringen har besluttet at bygge en 300 kilometer lang hovedvej mellem høj- og lavlandet. Det officielle argument er, at vejen skal forbedre landets infrastruktur og muligheder for handel med nabolandene, og dermed skabe grobund for økonomisk udvikling i det svært tilgængelige og tyndt befolkede bolivianske lavland. Umiddelbart en argumentation, man skulle tro var populær i Sydamerikas fattigste land. Men landevejen er planlagt til at gå tværs igennem den fredede TIPNIS nationalpark, et 12.000 kvadratkilometer stort regnskovs område med høj biodiversitet, som har været anerkendt som indiansk territorium siden 1990. Den indianske befolkning i området er ikke blevet konsulteret omkring beslutningen af vejanlæggelsen, og dette har ført til meget stærke reaktioner fra Bolivias oprindelige folk, der ellers har været fundamentet for regeringens og præsident

Evo Morales' succes.

Forrest i demonstrationen går kvinder klædt i blå og røde nederdele, med de karakteristiske fletninger, kapper og hatte med vævede bånd. De tilhører de indianske paraplyorganisationer CIDOB og CONAMAQ, og på deres banner står der: "For de 1200 dyre- og 3000 plantearter. For livet i TIPNIS". Pressefotografene sværmer omkring dem. For journalisterne er TIPNIS-sagen en god historie, for det er første gang, højlands- og lavlandsindianske organisationer er gået sammen imod regeringen. Der har ellers historisk været en mangel på forståelse mellem oprindelige folk fra højlandet og fra lavlandet, så koalitionen viser noget om, at regeringen er kommet alvorligt i knibe.

Folkets mand?

Af Bolivias 10 millioner indbyggere, tæller de såkaldt oprindelige folk omkring 60 procent. Da præsident

Evo Morales blev valgt i december 2005, var det som en "folkets mand", der stod i spidsen for de folkelige og sociale bevægelser, og med sine aymara-rødder har Morales gjort meget ud af at brande sig som verdens første indianske præsident. Regeringspartiet Movimiento al Socialismo, der ved de seneste to valg har fået henholdsvis 54 og 64 procent af stemmerne, har med en forførende retorik forsøgt at gøre op med post-kolonitidens klassesamfund og arbejdet for den oprindelige befolknings politiske og juridiske inkludering, og for lighed mellem landets etniske grupper.

Forventningerne fra det indianske bagland til de sociale forandringer, der skulle ske, var derfor skyhøje, da Morales og hans regering kom til magten. Men i et multietnisk samfund, med stor forskel på rig og fattig, har det vist sig mere end svært i praksis at føre en national politik, der vare-

Journalisterne sværmer omkring kvinder fra CONAMAQ.

tager alles interesser. Demokrati er altid en proces, der er ved at finde form, men i Bolivia er den konkrete udfordring at finde formen på det demokrati, der kan inkludere og ligestille sine borgere, som i århundreder har været socialt opdelt efter etniske hierarkier. Mange fra især regeringens indianske bagland er de seneste år blevet skuffede over, at det tager tid at skabe forandring, og at de flotte valgløfter ikke altid bliver ført ud i det virkelige liv. En stærk politisk opposition, der bestemt ikke identificerer sig med retorik om indfødthed, og som har mistet mange privilegier i den aktuelle udvikling, er også med til at modarbejde de politiske forandringsprocesser. Det var derfor en blanding af mange modsatrettede interesser, der med TIPNIS-sagen i 2011 satte den siddende regering på sin hidtil største prøve.

Barnekisten

"Hvil i fred, børn fra TIPNIS". En aflang hvid papkasse, udformet som en sekskantet kiste og påmalet et grønt kors og afskedsinskriftioner, svæver over hovederne på de ophidsede demonstranter. "Mor-de-re, mor-de-re, mor-de-re" – "Vi er ikke bange for jer!" – "Man dræber sgu da ikke børn", råber de ad politimændene, der med skjold og stenansigter barrikaderer vejen ind til præsidetpladsen. Fra tidlig morgen har tv og radio svinget af historier og brutale billeder af, hvordan politistyrker med tåregas og politistave på regeringens ordre har forsøgt at stoppe de marcherende indianere fra TIPNIS. De marcherende, heriblandt gravide kvinder, børn og gamle, flygtede fra politiet ud i vildniset, flere kom alvorligt til skade, og en af mediernes historier lyder, at et barn eller en baby

er blevet dræbt. I den kaotiske situation er det endnu ikke blevet identificeret, hvem barnet eller dets forældre er, men i La Paz afføder historien en voldsom reaktion i flere samfundslag. Mindelser om drab og politivold ligger ikke langt tilbage i Bolivias historie og folks erindring, og en stor menneskemængde nedlægger derfor deres arbejde og samles på gaden for at protestere mod regeringens og politiets handlinger.

Den efterfølgende dag viser historien om det dræbte barn sig tilsyneladende at være et rygte. Regeringens egne medier, blandt andet avisen CAMBIO, kritiserer hårdt flere af de private nyhedskanaler for at have bragt historien uden at dobbelttjekke fakta, og derved misinformere befolkningen. Et rygte lyder nu, at det er den politiske opposition, der har plantet – eller endda betalt for at

"Hvil i fred, børn fra TIPNIS"

få – historien om det tragiske udfald af politiaktionen i mediernes.

Uanset hvad fortsætter historien om det døde barn, og usikkerheden om den er fup eller fakta, med at florere i dagene og ugemer efter, mens nye rygter opstår.

Asfalt, coca og utilfredsheder

Ifølge regeringen er hovedargumenterne for at bygge landevejen, at den skal føre udvikling til et tyndt befolklet og svært tilgængeligt område, hvor folk ikke har adgang til basale faciliteter som lægehjælp, at den skal forene det store land territorielt og socialt, skabe økonomisk udvikling og mulighed for bedre samhandel med nabolandene. Men i dele af befolkningen svirrer der et rygte om, at den virkelige grund er en helt anden. Bolivia er en af verdens største coca-producenter, og coca-blade er af stor kulturel og social betydning

for oprindelige folk i Andeshøjlandet. Men coca er også grundlaget for kokainproduktion og eksporteres illegalt for millioner af dollars. Rygtet lyder, at vejen gennem TIPNIS skal bygges for at skabe mulighed for yderligere coca-produktion – og dermed eksport af kokain – for dermed at tilfredsstille Evo Morales' bagland. For præsidenten har også en baggrund som leder for Bolivias største coca-dyrker-forbund.

I demonstrationerne imod anlæggelsen af TIPNIS-landevejen får kampråb imod coca, stoffer og narkotikahandel derfor plads – side om side med miljøforkæmpernes slagord om CO2 og bevaring af regnskovens biodiversitet, og de indianske organisationers krav til regeringen om, at nationalparkens oprindelige folk bliver konsulteret. En række forskellige utilfredsheder bliver projiceret over på anlægge-

sen af den asfalterede landevej, der altså siges at bringe både udvikling og kriminalitet med sig.

Et kaos af interesser

Ved første øjekast er det svært at se, hvad der har bragt de mange aktører sammen omkring TIPNIS-demonstrationerne. I en stor kontra-demonstration marcherer regeringspartiets støtter – det vil sige minearbejdernes, coca-dyrkerens og forskellige indianske organisationer, og partiets medlemmer – i tusindvis gennem La Paz for at vise deres opbakning til regeringen. Men i demonstrationerne imod vejen gennem TIPNIS tæller deltagerne alt fra højreorienterede storbønder fra lavlandet, over indianske, kirkelige, feministiske og miljøbeskyttende organisationer, til de nysgerrige, issælgerne, universitetets kommunistiske studenterforening og udenlandske

Minearbejdere marcherer til støtte for regeringen.

hippier. Umiddelbart en forsamling, der ikke har noget som helst til fælles. Deres grunde til at demonstrere er mange, men når budskaberne koges ned til simple slagord, kommer de næsten til at ligne et fælles mål: Nej til asfalten, og nej til Evo Morales.

Det er en ny situation, at aktører fra de store højlands- og lavlandsindianske sammenslutninger går sammen i protest, fordi lovgivningen om deres ret til medindflydelse i indianske områder ikke bliver overholdt, og fordi regeringen ikke har levet op til en politisk mærkesag om oprindelige folks rettigheder. Samtidig griber en række miljøbevægelser muligheden for med TIPNIS at sætte fokus på deres mærkesager, og ik-

ke mindst øjner den økonomisk stærke politiske opposition chancen for at sætte regeringen under pres. Pludselig ser man i La Paz' gader grupper af rigmænd fra Santa Cruz råbe højt om miljø, indfødte folks rettigheder og en forræderisk regering. Muligvis bliver der plantet strategiske rygter i medieme, og under alle omstændigheder dækker journalisterne TIPNIS-marchen, pro- og kontrademonstrationerne, og sagens udvikling særdeles grundigt. Demonstrationskulturen er udbredt, og protester en forfatningssikret ret, så sagen spredt sig som ringe i vandet til den øvrige befolkning, der heller ikke længere har samme begejstrede opbakning og tro på deres indianske præsident.

TIPNIS-sagen er følelsesladet, båret af sympati, fascination og forenkede demonstrationsråb, og det er svært at gennemskue hvad der er fup og fakta, såvel for en antropolog på feltarbejde som for den bolivianske befolkning. Men alt dette er en præmis for, hvordan demokratiet tager form. Enhver gruppering kan lægge sin egen betydning ned over TIPNIS-sagen, og derfor bliver historien om en landevej pludselig katalysator for et kaos af interesser, der ikke umiddelbart har noget med hinanden at gøre, og for en sammenslutning af grupperinger, der ellers ikke ville være gået sammen om en fælles sag. Anlæggelsen af omkring 300 kilometer asfalt bliver motor for en stor og kaotisk

Teltlejr foran regeringsbygningen

folkelig opstand, og selve spørgsmålet om landevejen gennem TIPNIS transformeres til et spørgsmål om man er for eller imod præsidenten, og om demokratiets tilstand i Bolivia.

Da en træt forsamling af marcherende fra TIPNIS-området og deres sympatifølge ankommer til La Paz den 19. oktober, bliver de modtaget og hyldet som helte af de sammenstimlede folkemasser. Men i løbet af de to måneder, sagen har stået på, er dens fokus ændret og det overvejende slagord kommet til at lyde: "TIPNIS ja, Evo nej". Hvad alternativet er, står dog ikke klart.

March-deltagerne slår lejr foran regeringsbygningen og kræver dialog med Evo Morales og hans re-

gering. Processen har siden trukket ud, og arbejdet med at anlægge landevejen er blevet opdelt i tre etaper. Resultatet er, at byggeriet af de to etaper på hver side af parken er påbegyndt, mens den midterste etape, der går igennem TIPNIS-området, venter på at blive færdigbehandlet. Dialogen var stadig undervejs, da denne artikel blev afsluttet i marts 2012. ■

Forslag til videre læsning:

Crabtree, John. Patterns of Protest – Politics and Social Movements in Bolivia. Latin America Bureau. London 2005.

Postero, Nancy. The Struggle to Create a Radical Democracy in Bolivia. Artikel i: Latin American

Research Review, 2010:45 (Special Issue), side 59-78.

Klein, Herbert S. A Concise History of Bolivia. Cambridge University Press. New York 2003.

ULLA STILLING PEDERSEN, JOURNALIST OG SPECIALESTUDERENDE VED AFDELING FOR ANTROPOLOGI OG ETNOGRAFI, AARHUS UNIVERSITET, HAR I 2011 LAVET 4 MÅNEDERS FELTARBEJDE OM LOKAL DEMOKRATIFORSTÅELSE I BOLIVIA.

alle fotos af forfatteren